

491.82

N 241

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК
STACKS
007 82 1966

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XIV, св. 2—3

БЕОГРАД, 1964.

САДРЖАЈ

	Страна
1) Љубомир Поповић: Падежна синонимика у језику Вука Стеф. Караџића — — — — — — — — — —	73
2) И. Грицкат: Покушаји стварања српске научне терми- нологије средином прошлог века — — — — — — — — — —	130
3) Илија Павићевић: Неколико ријечи о геолошкој терминологији — — — — — — — — — —	141
4) М. Стевановић: Радио-телевизија и језик — — — — — — — — — —	150
5) Р. Бошковић: Око суфикса <i>ичаст</i> (<i>ичаст</i>) — — — — — — — — — —	156
6) Р. Бошковић: Око два стиха из Горскога вијенца — — — — — — — — — —	159
7) А. Пецо: <i>Пличина</i> и <i>плићина</i> — — — — — — — — — —	162
8) Д. Барјактаровић: <i>Гриња</i> — — — — — — — — — —	166
9) Милоје Р. Николић: Прилози проучавању живота и рада Александра Белића — — — — — — — — — —	169
10) <i>Језичке поуке</i> — — — — — — — — — —	189

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник академик др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

РАДИО-ТЕЛЕВИЗИЈА И ЈЕЗИК

Позив радио-телевизијских радника: спикера, репортера, водилаца појединих емисија, редитеља и глумаца више-струко је значајан и одговоран. Њихове су дужности да своју широку публику, многобројне своје слушаоце и гледаоце тачно, правилно и на најбољи начин обавештавају, да их забављају и васпитавају. Те своје дужности они остварују разним уметничким и другим средствима, међу којима језик и овде, као и у животу човека и друштва уопште, заузима изузетно и, свакако, најзначајније место. Стога није свеједно какав ћемо језик слушати у појединим емисијама радија и телевизије. Тога су потпуно свесне и саме ове установе, па се зато старају да тај језик буде што бољи и своје сараднике, у првоме реду спикере, бирају конкурсом, узимају лекторе за језик, обучавају људе у језику итд. И језик на нашим радио-станицама и телевизији углавном је кокретан, у више случајева беспрекоран, а код нешто мањег броја спикера и других сарадника — управо узоран. Али он у свим случајевима није такав, а било би пожељно да увек такав буде, пре свега зато што се само у свему исправним језиком могу дати потпуно тачна обавештења, што је несумњиво основни задатак радија и телевизије. Ако, рецимо, неко нема потпуно одређен гласовни систем са свих 30 наших међусобно јасно различних гласова, он неће свакад моћи да тачно обавести своје слушаоце.

Ми смо ових дана чули у једној телевизијској репортажи где се говори да је „на састанку у Баћанима утврђено“ ...Репортер који у изговору не разликује гласове ћ и ч оставио је у недоумици своје слушаоце да ли је говорио о састанку у Баћанима или у Бачанима. На ово ће, можда, когод рећи да је свеједно у коме је од ова два места био састанак о коме нам је у овој репортажи говорено. А ако је то свеједно, онда је јамачно цела та емисија могла да отпадне. Исто се тако и међусобним мешањем акцената

различне природе и различних дужина каткада погрешно обавештавају слушаоци, па је исправан акценат спикера и репортера и са само овога гледишта од великог значаја. Немање довољног осећања за разлике у системи акцената и системи гласова нашега језика воде, дакле, каткад и у сасвим недопуштено, тј. у дезинформацију. А није реч само о томе да ли ће слушаоци свакад о свему добити тачна обавештења него и у каквом ће их облику добити. Забавне емисије и несумњивих уметничких квалитета дате неадекватним језиком врло много губе од праве своје вредности, чак и код нас, где се језику уметничког дела још увек, на жалост, не поклања свакад довољно пажње. А ми често на радију и телевизији (говоримо о свим југословенским станицама на српскохрватском језику) слушамо: *у Бећу, на поћетку, искључимо, поучно, слићно, обично, на који начин*. Ту, истина, немамо свакад, и управо најчешће немамо право наше меко *ћ* место сугласника *ч*, него је тај глас нешто сличнији меком руском *ч*, али тек је много више *ћ* него што је *ч* нашег књижевног језика (па га зато и означавамо знаком најсроднијега гласа). Слушамо опет на неким радио станицама, односно телевизијама: *врједна* (место *вриједна*) *заслјепити* (м. *заслијепити*), *одјелити* (м. *одијелити*), *оцјенити* (м. *оцијенити*), *поткрјепити* (м. *поткријепити*) итд., чујемо често изговор речи с наглашеним унутарњим слогсвима под акцентима који у системи тзв. књижевног језика могу бити само на првome слогу (забележили смо: *оставили* м. *оставили*, *уметност* м. *уметност*, *састанак* м. *састанак*) или речи страног порекла као што су: *командант*, *шпекулант* (м. *командант*, *шпекулант*), које су истина и у свакодневном говору ретке с друкчијим акцентом, али будући да су оне под тим акцентом несагласне с природом акцената домаћих речи, оне се морају прилагодити овима, како то захтевају принципи употребе страних елемената у нашем језику уопште. Поменућемо овде и један случај употребе неодогавајућег акцента на унутарњем слогу неких страних, али и по које домаће сложене речи, као у *Аустралија*, нпр., и *аудиција*, па затим *Југославија* и *купопродаја*, на које смо ми више пута указивали као на одвећ распрострањене с обележеним акцентом. И баш зато што те речи сваки час чујемо с овим акцентом, и на радију и телевизији, сматрамо да је потребно и овде указати на недопустивост њихове употребее с тим

* И ове и све у овоме чланку наведене примере чули смо на емисијама понеке од наших радио-станица за последња три дана, а наводимо их као карактеристичне за уобичајене недостатке језика о-

акцентом, и поред све његове распрострањености Ми ове акценте сматрамо недопустивим зато што руше систему од које, једанпут начете, за кратко време не би много остало. А рушењем системе и међусобним мешањем акцента биле би жртвоване не само музичка предност наших акцената већ и њихове морфонолошке, односно семантичке функције, као у примеру радио-вести *Морава је поплáвила велике површине засијаних њива*, коју по не знам који пут слушамо, а која с означеним акцентом значи да је Морава у плаво обојила. Могућност отклањања употребе означеног акцента у четири напред наведене речи двојака је. Или се ти акценти, као сви силазни када се нађу у средини речи, помере за један слог према почетку, да се ту јаве с промењеном природом, у виду узлазних акцената: *Ау́стралија, а́удиција, Ју́гославија и купòпродаја*, свакако ређе, или пак на истом слогу промене природу своју и изговарају се: *Аустрáлија, аудíција* (скоро једино овако), *Југослáвија и купòпрòдаја* — много чешће

У радио-телевизијских радника срећемо и других језичких особина којима се морају чинити замерке, често и кад су уобичајене, па и врло распрострањене у говорном језику наших културних центара, свих њих или само оних на чијем се радију и телвизији срећемо с њима. Једна од најраспрострањених и најчешћих таквих особина свакако је једнакост облика акузатива заменице који с генитивом и када се она односи на какав предмет као у примеру: *Лист кога су уређивали ђаци ове гимназије растуран је у граду и околини у неколико стотина примерака*. Свим другим заменичким и придевским речима у оваквом случају облик акузатива једнак је с номинативом, па се и од ове заменице тај облик мора употребљавати у облику који (дакле: *Лист који су уређивали*, а не *кога су уређивали*...)

Ми смо већ у једној прилици показали да се с много лингвистичког оправдања у свакодневном говорном језику скоро уопштио глаголски потенцијал с обликом помоћног глагола би и у свим лицима множине, па и у радио-емисијама и на телевизији сваки час слушамо: *ми би желели, ви то не би допустили*, и само такве облике. Али и поред све распрострањености употребе овога облика он није, или бар још није, добио књижевни карактер, него га већина писаца, научника, белетриста и публициста употребљава у облицима с одговарајућим завршецима: *ми бисмо желели, ви не бисте допустили* итд. У емисијама телевизије и радија неких наших станица чујемо гдекад безлични глагол *треба* употребљен у личним облицима *треба ми, треба те* ка-

зати, *т р е б а ј у доћи*. А тај је глагол допуштено употребљавати само безлично, у облику *треба*. Када смо неким својим познаницима скренули пажњу на недопустивост употребе безличног глагола с личним наставцима, одговорили су нам да знају за то правило, али га се, кажу, не могу држати јер се безличним обликом глагола *требати* обезличава цела реченица. На нашу реплику да у оваквим случајевима лични облик треба дати допунском делу и казати — *треба да идем, треба да кажете, треба да дођу*, они су још бранили своје личне облике глагола *требати* могућношћу напоредне употребе инфинитива и презента у допуни. Таква је могућност, међутим, у овоме случају најчешће искључена. Могу се, истина, употребити оба глагола, и управни и допунски, у безличним облицима, али само када је на други неки начин могуће означити на кога се односи оно што се дотичном реченицом казује. Може се, нпр., рећи *треба ми ићи* (јер је јасно да то значи *дужност ми је ићи, морам ићи*), али не и *треба вам казати, нити треба вам доћи* јер ово значи да *треба вама нешто да се каже* и да *треба доћи к вама*. Једном речју — тамо где је могуће употребити енклитични облик датива личне заменице да се њимзначи кога се тиче оно што се глаголом казује — уз безлични глагол *требати* може се употребити и инфинитив као допуна. Али ако допунски глагол иначе не допушта уза се именички облик датива, тј. ако он на било који начин може значити какву намену или управљеност према чему, — онда као једини облик глаголске допуне безличном глаголу *требати* остаје презент с везником *да*.

И, да само још један једини пример наведемо, — с радија и телевизије неких наших културних центара врло често слушамо као временску ознаку израз *овај пута* у томе немогућем облику. У српскохрватском језику, у добром језику, мислимо, ни у једном другом случају нећемо наћи именицу са својим атрибутом у два различна падежна облика, већ придев свакад мора бити искључиво у падежном облику именице коју одређује. И у овоме случају обе речи могу бити или у облику акузатива (*овај пут*) или у облику генитива (*овога пута*), а не придев у акузативу, а именица у генитиву, како се често срећу употребљени у појединим срединама.

Ово неколико на дохват узетих примера нисмо дали с циљем да исцрпимо све што чини слабу страну језика радија и телевизије, него само да укажемо на карактеристичне случајеве и да поводом њих покажемо како би се — уз нешто бољу организацију службе која ће се старати •

коректности и лепоти језика радио-телевизијских емисија, уз повољније услове, наравно, и боље кадровске могућности пре свега — уклонили недостаци који се не могу порицати.

Ми тиме не поричемо и да се у овим великим културно-просветним установама нашим не поклања потребна пажња језику. Нама је и лично познато да се предузимају озбиљне мере (ми смо горе и означили те мере) да језик у њима буде што бољи. Али се, свакако, може још и више учинити, а мора се све учинити да се, пре свега, гласовном систему језика који се чује у емисијама радија и телевизије не могу чинити никакви приговори. Ни у акценту тога језика не треба да буде ничега што би нарушавало систем који карактерише наш књижевни језик. А макар колико се оба ова питања сматрала тешким за савлађивање, ми данас имамо дела и приручника којима ће се успешно послужити свако ко жели да их савлада. Још лакше ће се моћи отклонити остали недостаци језика радио-телевизијских радника, како они на које смо указали, тако и други за које овде нисмо навели ни један пример. Истина је да ти радници морају, пре свега, имати добро осећање и практично познавање језика. Али је, исто тако, потребно да стичу и стекну и солидно језичко образовање.

Овим су установама зато неопходни језички стручњаци високог ранга, одлични практични зналци и теоријски познаваоци савременог језика, који ће пратити све емисије, бележити све језичке недостатке у њима, и наставом посебне врсте отклањати их све док их сасвим нестане. То, дакако, значи стварање високе школе за језик са специфично квалификованим кадром, наравно у самим овим установама, у којима ће се усавршавати они што су сами учитељи језика многобројних, тако рећи безбројних својих слушалаца. Радио и телевизија су свакако најмасовније посећене школе, поред осталог и за усавршавање матерњег језика. И ученици најразноврснијих школа, од најнижих до највиших, и радници и службеници, и домаћице и пензионери, и старо и младо — сви су од реда слушаоци радија и телевизије. И доиста је улога ових установа у изградњи културе језика свих народних слојева од неоцењивог значаја. Некада се с разлогом говорило да се језик практично најбоље научи читањем добрих писаца. Са још више разлога данас можемо рећи да ће практичном усавршавању језика много више допринети узоран језик радија и телевизије, јер је управо незнатан број оних што највећи број часова забаве дневно проводе над књигом према броју слушалаца радио-емисија, односно гледалаца, гледалаца и слушалаца телевизијских

преноса. И као што се некада говорило, а и сада се с правом каже да књиге морају бити написане узорним језиком и због васпитачке улоге њихове — с још више права морамо захтевати од радија и телевизије, као најмасовнијих школа, да језик у њима по јасности, правилности и лепоти буде на највећој висини.

М. Стевановић